

Reclame in de Regio, aflevering 2.

In de eerste aflevering van deze reeks (Novioposta 2012-1) heb ik uiteengezet waarom er in de eerste helft van de twintigerjaren van de vorige eeuw bij P. en T. behoefte was aan extra inkomsten uit reclame. De belangrijkste oorzaken waren de Eerste Wereldoorlog, de ingewikkeld geworden internationale handel, inflatie en prijsverhogingen waaronder ook de salarissen. Voorbeelden van die reclames zijn: postkarren en postzegelboekjes; maar ook in de wachtlokalen van postkantoren en op gebouwen werden reclameteksten geplaatst.

Commerciële reclame in stempels, ter vergroting van de inkomsten, werd daarbij niet geschuwd. In 1924 verscheen de eerste particuliere reclame in stempelmachines, namelijk die voor "Blue Band / versch gekarnd" (Afb.1). Zij was echter van korte duur, omdat de concurrenten van "Blue Band" juridische procedures aanspanden 1). Zij voerden die gerechtelijke procedures, omdat de PTT ook op hun post stempelreclame maakte voor concurrent Van den Berg, de producent van Blue Band. En zo kwam er al na één maand een einde aan deze reclame, waarvoor aanvankelijk een contract van 6 maanden was gepland (Afb.2).

Maar P. en T. ging over het maken van stempelreclame in discussie met de verantwoordelijke Minister van Waterstaat en deze gaf toestemming om reclame te maken in de "handraderstempels", ... "met dien verstande, dat in de stempels ook geen reclame voor gemeentelijke instellingen - van min of meer commerciële aard - zal worden gemaakt, doch deze beperkt blijft tot algemene gemeentelijke belangen".

Afb.1. Ook in Nijmegen werd in de Krag-stempelmachine reclame gemaakt voor Blue Band. Op dit brieffragment een afdruk van het zgn. continuerende stempel op 27 september 1924.

Afb. 2: proefdruk van de Blue Band stempelvolg in blauwe inkt. Echter voordat die kleur inkt geleverd kon worden, was de reclame al ingetrokken.

En zo ontstonden - wat thans door verzamelaars genoemd wordt - de reclamehandstempels.

Om in het plaatselijk postkantoor een reclamehandstempel te mogen gebruiken, moest door B & W van de betreffende gemeente een vergunning worden aangevraagd bij P. en T. Om deze mogelijkheid bij de colleges van B & W onder de aandacht te brengen, had P. en T. "agenten" aangewezen, die - naast de wervingsactiviteiten - functioneerden als tussenpersoon bij de het opstellen van de contracten en het ontwerp van de stempels. Zij deden dat op een "provisiebasis" van 15%. 2)

Behalve een jaarlijks vergoeding voor het gebruik van een stempel, moest de gemeente ook de aanmaakkosten van de stempel(s) betalen.

De eerste aanvragen voor een vergunning van een of meer reclamehandstempels (afgekort als REHS) 3) kwamen uit Alkmaar (Afb. 3) en Noordwijk

In de periode 1925-1970 zijn er in totaal in 56 postkantoren in totaal 89 verschillende stempels gebruikt.

Reclamehandstempels in de Regio Nijmegen.

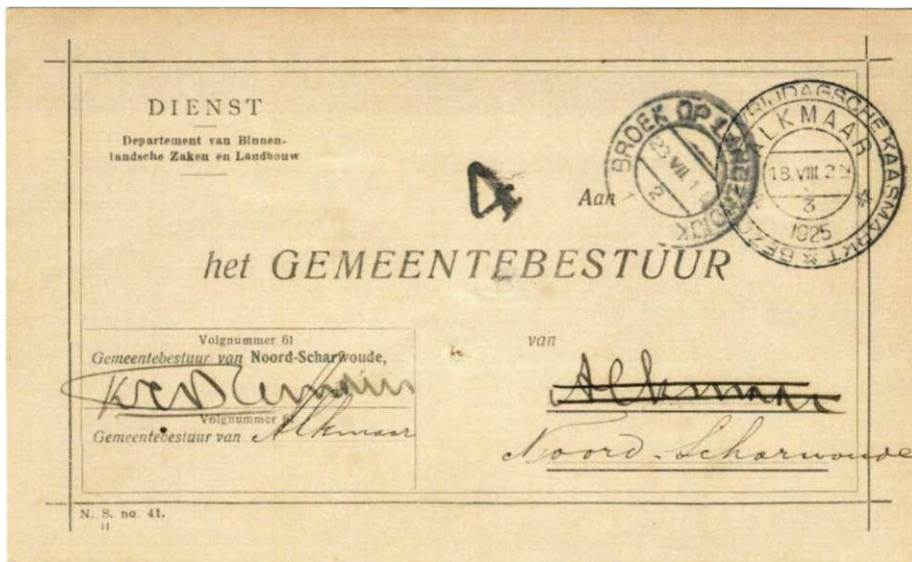
De eerste gemeente in de Nijmeegse regio die van de mogelijkheid gebruik maakte (of: gestrikt werd om reclame te voeren?) was **Ubbergen**. In Dienstorder No 762 van 16 december 1925 lezen we: *Reclame in Poststempels. Aan het gemeentebestuur van Ubbergen is vergunning verleend tot het plaatsen van een aankondiging in de stempels, in gebruik voor het afstempelen van de correspondentie van de hulppostkantoren te Ubbergen, Beek bij Nijmegen en Berg en Dal.*

Inschriften van de stempels luiden resp.: "Lage belastingen, Gunstig gelegen", "Goed gelegen. Druk bezocht zomerverblijf", en "Veel natuurschoon. Fraaie buitenverblijven".

De gemeente Ubbergen had dus voor de drie hulppostkantoren in haar gemeente een vergunning aangevraagd. De nadruk in de reclameteksten lag op natuur en ligging.

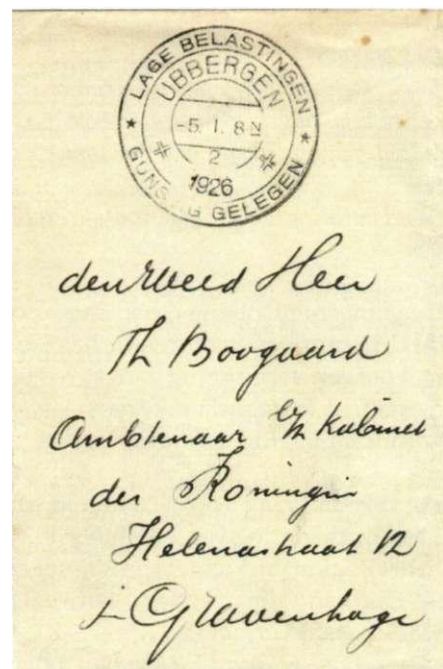
Tot die aanvraag was besloten in een Raadsvergadering van december 1925. In het Regionaal Archief van Nijmegen is daarvan een verslag aanwezig, waarin staat vermeldt:

"De voorzitter (mr. E.H.J. Baron van Voorst tot Voorst) deelt mede, dat het Staatsbedrijf der Posterijen gelegenheid

Afb.3. Dienstkaart, waarmee de gemeente Noord-Scharwoude aan Alkmaar de verandering van "werkelijke woonplaats" van een ingezetene kenbaar maakte. In Alkmaar werd deze kaart (als bevestiging van de inschrijving van betrokkene aldaar) weer teruggezonden naar Noord-Scharwoude. Daarbij werd reclamestempel Alkmaar 3 gebruikt, op 18 augustus 1925. Dat is één van de vroegst bekende afdrucken van reclamehandstempel REHS 002.

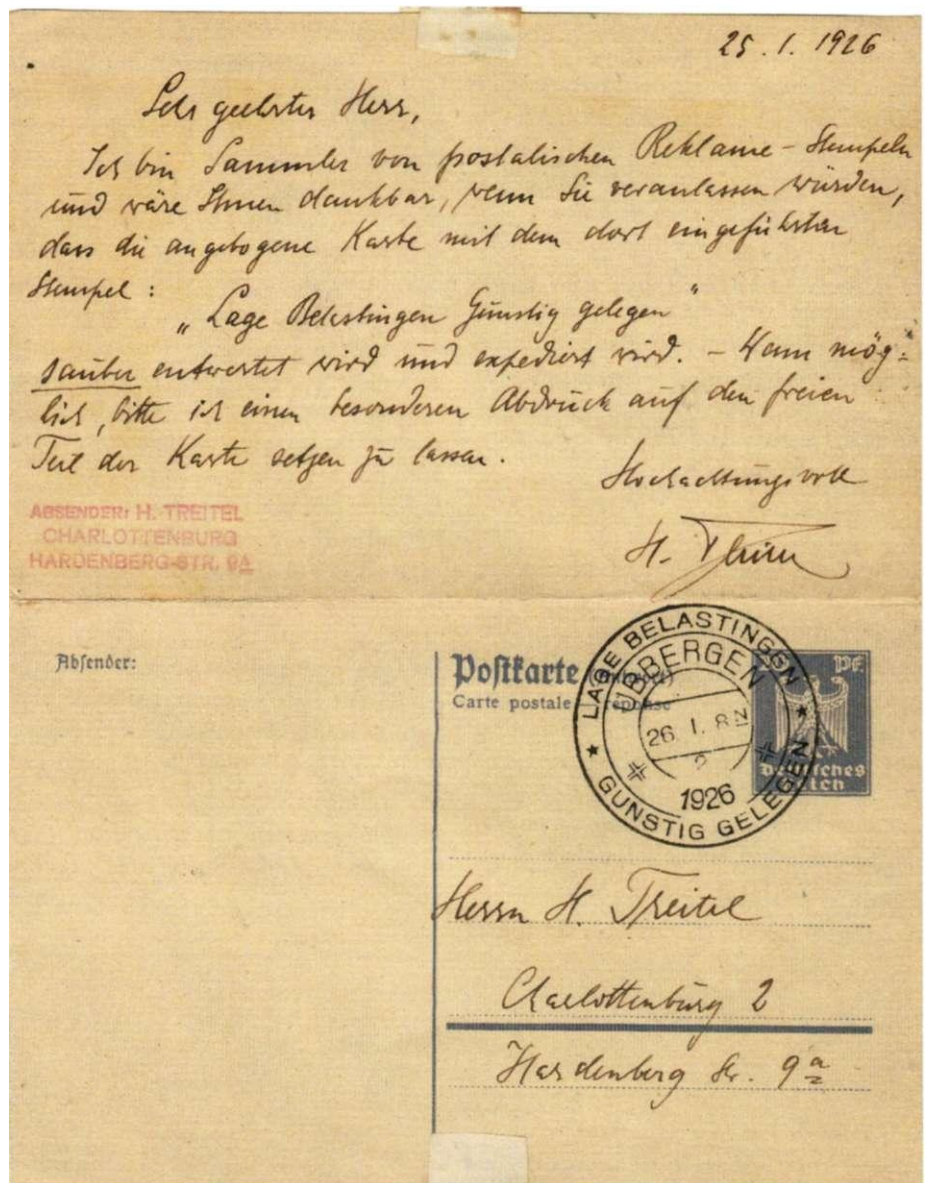
geeft voor een mooie reclame. Deze kan n. I. geschieden in een cirkel om het poststempel, dat voorkomt op alle uitgaande poststukken. De kosten daarvan bedragen ongeveer f. 150,= per jaar, vermeerderd met die voor het aanmaken der stempels, hetgeen ongeveer f. 30,= per stempel bedraagt. Spreker zegt dat, wanneer de Raad daarmee accoord gaat, daarvoor dan stempels zouden kunnen worden gemaakt voor de kantoren te Beek en Ubbergen en eventueel ook voor Berg en dal. Na enige besprekingen wordt zonder hoofdelijke stemming besloten om B. en W. te machtigen een overeenkomst over deze reclame aan te gaan."

Afb. 4. Brieffragment met een afdruk van stempel REHS 0076, op 5 januari 1926.

Mogelijk is aan de Gemeenteraad pas achteraf goedkeuring voor invoering van deze stempels gevraagd. Want uit PTT-archief blijkt dat alle drie de stempels werden vervaardigd in 's Rijks Munt te Utrecht en opgeleverd op 6 november 1925. Ze werden door P. en T. verzonden op 17 december 1925. Ze zijn als vervallen aangemerkt op 21 december 1927. Na terugontvangst werden ze alle drie overgedragen aan het (toenmalige) Postmuseum.

Voor het gebruik van de stempels is voor een periode van 2 jaar een vergoeding betaalt: van december 1925 tot december 1927. Ze komen hierdoor wel voor met drie jaartallen: 1925, 1926 en 1927.

Afb. 5. Duitse briefkaart met betaald antwoord. Hierop vraagt een Duitse verzamelaar een afdruk van het Ubbergen-stempel voor zijn collectie. REHS0076 is hierdoor op een Duits postwaardestuk afgedrukt, op 26 januari 1926.

Ubbergen (REHS 0076).

Dit stempel heeft volgnummer 2; aan een ander loket van dit (hulp-)postkantoor is dus naar alle waarschijnlijkheid een ander loketstempel met nr. 1 (en zonder reclame) gebruikt. Behalve de "gunstige ligging" wordt hier ook de lage belasting als lokkertje genoemd.

Beek bij Nijmegen (REHS 0006).

Ook hier is er in het stempel sprake van een volgnummer (2). De goede ligging en een prima zomerverblijf zijn in dit stempel de "algemene belangen", waarvoor de gemeente reclame maakt.

Berg en Dal (REHS 0010).

Dit stempel heeft volgnummer 1. De reclame ligt geheel in de toeristische sfeer.

Afb. 8. Brief, met 5 verzoekstempels Berg en Dal / 1, van 2 januari 1926.

Afb. 6. Vroege afdruk van Beek bij Nijmegen op fragment op kinderzegel NVPH 167, van 22 december 1925.

Afb. 9. Stempel REHS 0010, op fragment van een antwoord-briefkaart, met datum 19 februari 1926. Het maandkarakter II voor februari heeft schreven, ter onderscheiding van die van de maand november. In alle andere maanden zijn de Romeinse karakters zonder schreven.

Na de gemeente Ubbergen zouden in de regio nog volgen: Bommel (1926/1931), Elst (1936/1938) en Groesbeek (1936). Daarover in volgende afleveringen meer !

Jos M.A.G Stroom.

Afb. 7. REHS 0006 op briefkaart 5 cent met opdruk 7½ cent, naar Zwitserland, 1 september 1926.

Voetnoten

- 1) Gert Holstege, De Blue Bandstempele 1924, in Filatelie Informatief, september 1984, blz. 5530-1 t/m 31.
- 2) Voor een uitgebreide beschrijving van de werkzaamheden van de "reclameagenten", zie: Jos M.A.G. Stroom, Reclamehandstempele in Nederland, in: De Postzak, nr. 206, blz. 37 e.v. Uitgave van de Nederl. Vereniging Po & Po, juni 2009.
- 3) Dit is de afkorting die voor deze stempele gebruikt is in de Catalogus "Reclamehandstempele 1925 - 1970" samengesteld door Jos M.A.G. Stroom en Cees J.E. Janssen, uitgegeven door Po & Po in 2011. Deze catalogus is te bestellen door overmaking van 22 euro (incl. verzendkosten) op bankrekening 27.99.662 t.n.v. Comm. Rondz. Po & Po.